

Backspegeln

I en serie reportage kommer Lokalbladet att möta äldre personer från Öarna. Vi låter dem blicka tillbaka för att minnas hur livet, samhället och vardagen såg ut förr.

Vet du någon som har mycket att berätta?
Tipsa oss gärna på

annons@lokalbladet.com

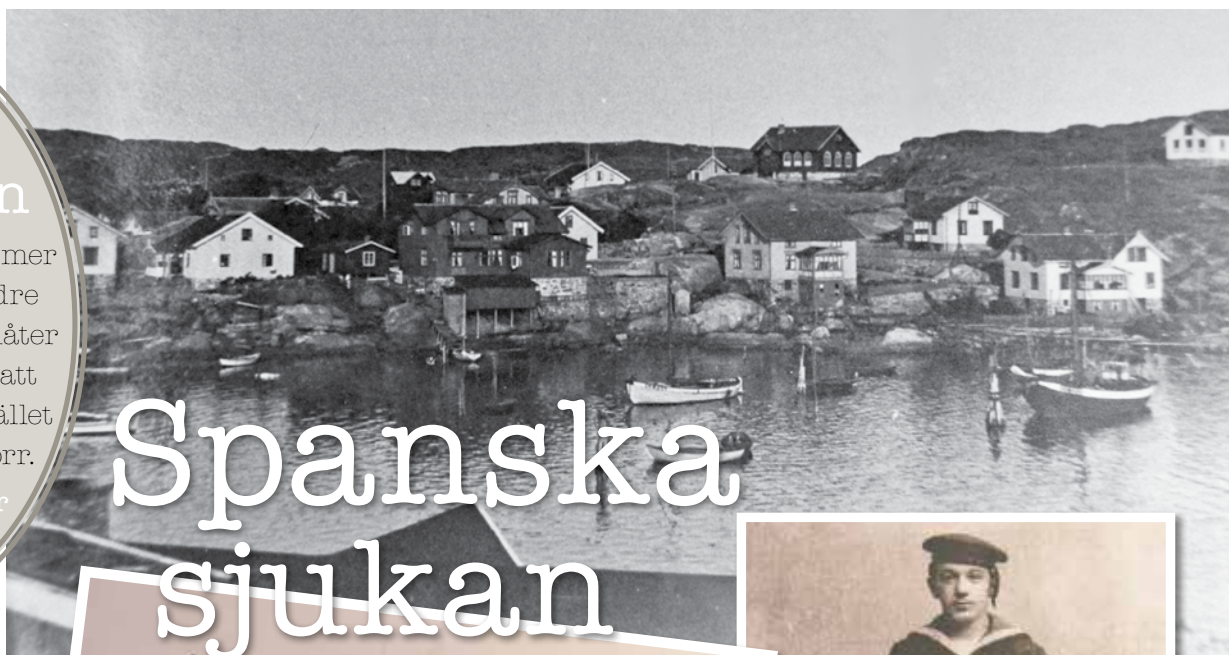
text & foto
Elsa Lagström

Märit Andreasson föddes 1920 på Hälsö hemma i köket i föräldrarnas nybyggda hus. Idag är hon en pigg 94-åring med massor av berättelser. En gråmulen novemberdag berättar hon för Lokalbladet om spanska sjukan, sin uppväxt utan mamma och julen hos farmor och farfar.

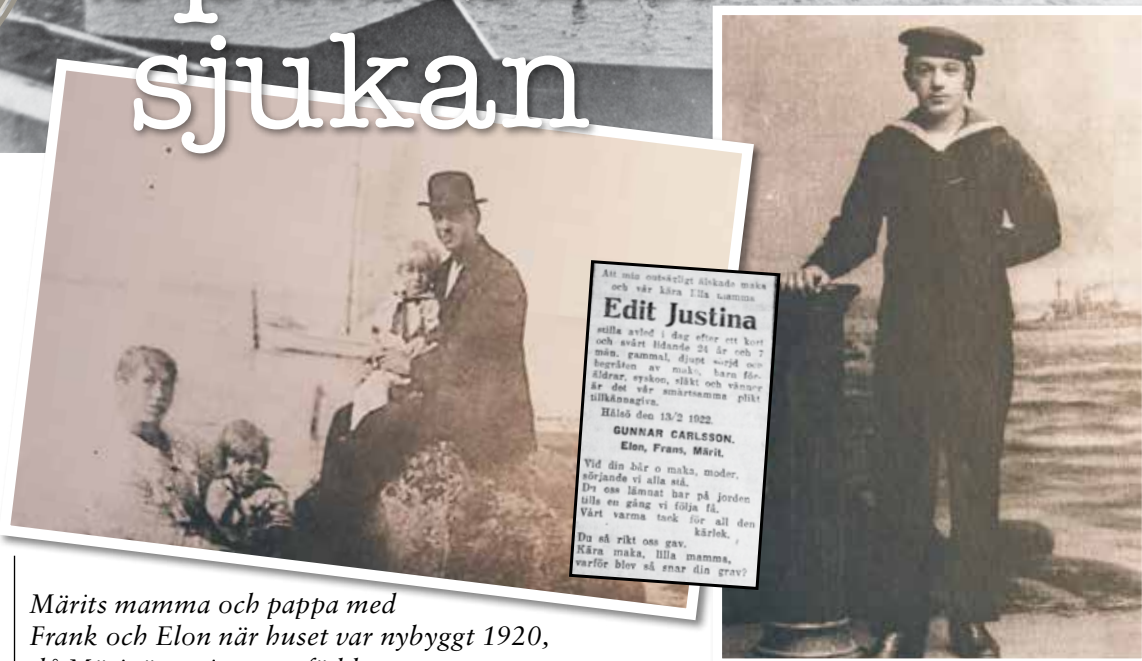
Numera bor Märit på Björkö, men växte alltså upp på Hälsö. Hon bor alldeles precis vid Skarvikshamnen. På bordet i vardagsrummet har hon plockat fram kuvert med gamla fotografier och tidningsklipp. Bland annat finns där hennes mammas dödsannons. Hon börjar berätta den dramatiska historien om vad som hände hennes första levnadsår.

Familjeliv och världskrig

Märits föräldrar gifte sig 1917, under pågående första världskrig. De fick snabbt en son, Elon. Inte långt därefter kom ytterligare en pojke som fick namnet Frank. Han föddes två dagar innan kriget tog slut, den 9 november 1918. Märits morfar hade en tomt på Hälsö

Spanska sjukan

Märits mamma och pappa med Frank och Elon när huset var nybyggt 1920, då Märit ännu inte var född

som de fick bygga på, och Märits farfar hjälpte nog till en del med kostnader kring bygget. Ett vackert stort hus på Hälsös östra sida precis vid vattnet började byggas.

Rodde efter barnmorskan

När ett rum och kök var färdigt kom Märit till världen. Pappan fick ta ekan och ro över till Björkö för att hämta kommunens enda barnmorska, Josefin "Jossa" Sundbeck. Man och pojkar sjasades ut ur huset och köket fick fungera som förlossningsrum.

–Ja, det var så alla barn föddes på den tiden, berättar Märit. Att åka till sjukhus för att föda fanns inte. Nä, det hade ingen råd till, säger hon och kikar ut genom fönstret.

–Det fanns ingen läkare på Öarna på den tiden, fortsätter hon. Men en barnmorska fanns, så den fick man hämta när det var dags.

Spanska sjukan

Familjelyckan blev olyckligt nog kortvarig. I februari 1922 fick Märits mamma Edit spanska sjukan. Spanska sjukan var en mycket svår form av influensa som gav allvarliga lunginflammationer. I en del fall kunde influensan som också kallades "spanskan" faktiskt leda till döden redan fyra dagar efter att man blivit sjuk. Spanska sjukan utvecklades till en pandemi som drabbade människor över hela världen. Mellan femtio till hundra miljoner människor i världen dog av sjukdomen. Även Öckeröarna drabbades och innebar dödsfall.

Till sjukhus med isbrytaren

–Mamma blev sjuk. De fick kalla på läkaren på Marstrand. Det var isvinter det året, så de fick ta isbrytaren. Det tog två dygn innan den kom ner till Hälsö. De tog

Märits pappa 20 år gammal, i Karlskrona 1914 vid första världskrigets början

mamma på en bår och drog ut den på isen fram till båten, och fick henne ombord. Klockan fem på morgonen nästa dag var de framme på Mölnalds sjukhus. När de kom dit var det första läkarna sa;

–"Kommer ni med en döende människa?!"

Edit såg upp från sin bår och frågade förtvivlat

–"Ska jag dö nu? Vad ska det bli av mina tre små barn?!"

Kom tillbaka i kista

Edit dog ganska omgående på sjukhuset, knappt tjugofem år gammal. Hon kom tillbaka till Hälsö i kista. När pappan Karl och andra anhöriga kom tillbaka till ön drog de kistan på isen den sista biten.

–De gick som i ett tåg. Människor kom ut för att se på be-

drövelsen. Kistan bars in i huset som ännu inte var färdigbyggt och ställdes i ett rum bredvid köket, berättar Märit.

Lilla Märit som vid den här tiden bara var sjutton månader förstod inte att mamman var död. Hon försökte öppna dörren till rummet med kistan men nådde inte upp till dörrhandtaget. Hon sträckte sig så långt hon kunde och ropade:

–Öppna döjjen mamma!

Fiskare med tre små moderlösa barn

Märits pappa som var fiskare, stod alltså nu med ett halvfärdigt hus, tre små barn och ingen hustru.

–Han försökte få hushållerska, men det var inte lätt, berättar Märit och skakar lite på huvudet. Vem vill komma till en fiskare som aldrig är hemma och ta hand om tre små barn?

Barnhem fanns på den här tiden inne i Göteborg, men det slapp Märit och hennes syskon. Situationen fick lösas genom att pappan och äldste sonen Elon flyttade hem till barnens farmor och farfar. Mellansonen Frank fick flytta till mormor och morfar där också två morbröder bodde. Och Märit, den yngsta och inte ens två år fyllda, fick flytta till sin faster Maria. Fastern var nygift med maken Valdemar Magnusson och hade ett nytt fint hus och ännu inga egna barn. Det stora huset där Märit föddes blev tomt, men hyrdes snart ut till Torsten Österberg som var kamrer på J.W.Bergs varv på Hälsö.

Skolstarten

1927 började Märit i skolan. Hennes bröder gick redan i skolan och hon längtade förväntansfullt efter att få lära sig läsa. Hon minns sin lärarinna Elsa Samuelsson än idag. Hon tyckte mycket om sin fröken och berättar att hon fortfarande tänker på henne när det sjungs psalmer som

”Din klara sol går åter opp” i kyrkan. Den sjöng skolbarnen varje morgon som inledning på dagen och avslutade med ”Bred dina vingar o Jesu över mig”.

Lilla Tjörn

Samma år som Märit började skolan lyckades pappan få tag i en hushållerska. Astrid från Björholmen på Tjörn kom ner till Hälsö för att hjälpa till i familjen. Astrid hade släktingar på Hälsö eftersom det kom mycket folk från Tjörn just dit. Både för att arbeta som båtbyggare på varvet, och för att hjälpa till med vadfisken. Hälsö kallas fortfarande ibland för ”Lilla Tjörn”, eller ”Lilletjörn”.

Flyttar tillbaka 1927

Pappan flyttade tillbaka till sitt hus och installerade Astrid och barnen Märit och Frank där. Äldste pojken Elon sa bestämt ifrån att han inte tänkte flytta hem om inte far-

morn och farfarns hjälpreda Anna följde med. Sagt och gjort, han blev kvar hos farmorn och farfarn. 1930 gifte pappan om sig med ”hushållerskan” Astrid. Strax efter det föddes deras första gemensamma barn.

Växa upp utan mamma

Jag undrar hur det var att växa upp utan mamma. Märit funderar ett slag, blickar ut mot hamnen och berättar.

– Ja, jag var ju för liten för att minnas henne. Men jag saknade henne. Jag kunde vara avundsjuk på andra barn för att de hade en mamma. Ibland kunde det vara jobbigt i skolan när de andra barnen retade mig för att jag inte hade en mamma.

–Men det är klart, jag hade många andra anhöriga runt mig. Min faster, mormor och farmor och farfar.

Farfars affär

Hon återkommer ofta till just

sin farmor och farfar. De hade affär på Hälsö och det var nog en spännande miljö att få vara i närheten av. Halva huset var affär och halva var bostad. På jularna var julmidagen hos farmor och farfar den stora händelsen.

–Den såg man fram emot! utbrister Märit. Då var alla kusinerna samlade och farmor bjöd på julbord.

En faster brukade också vara med och hon hade gått hushållsskola och brukade duka och smycka julbordet vackert. Att äta bjöds det på inlagd sill, potatis och vit sås, risgrynsgrot med mjölk, svagdricka, sylta och kanske också julkorv. Julskinka var inte speciellt vanligt på julbordet vid den här tiden. Så mycket julklappar var det inte tal om.

Kanske kunde barnen få något av sin farmor.

Annars brukade kläderna som behövdes under året få vara julklappar.

Ovärderliga minnen

Märit hör lite dåligt. Men minnet är det inget fel på. Hon berättar om än det ena, än det andra. Och hon daterar sina berättelser inte bara med årtal, utan även med datum.

I högen med fotografier som ligger framför oss hittar vi också ett relativt nytaget kort. –Åh, titta här! säger Märit ivrigt.

Det är ett kort från firandet av hennes 90-års dag. Märit tittar piggt in i kameran, hon står i mitten av en stor skara människor. Runt henne står barn och vuxna i varierande ålder. Det är hennes tre barn, nio barnbarn och tio barnbarnsbarn.

Nittio år har passerat mellan den äldsta och yngsta på bilden. Nästan ett helt sekel av familjemedlemmar. På samma bild. ■